

INSTRUKCJA DUSZPASTERSKA

Zasady przygotowania do zawarcia sakramentu małżeństwa w Archidiecezji Gnieźnieńskiej

Wprowadzenie

1. „Całe życie chrześcijańskie nosi znamię oblubieńczej miłości Chrystusa do Kościoła. Już chrzest jako wejście do Ludu Bożego wyraża tajemnicę zaślubin. Jest on, jeśli tak można powiedzieć, obmyciem weselnym, które poprzedza ucztę weselną - Eucharystię. Małżeństwo chrześcijańskie staje się z kolei skutecznym znakiem, sakramentem przymierza Chrystusa i Kościoła” (KKK 1617).¹

2. Nieustanne odkrywanie tej prawdy i dojrzewanie do niej dokonuje się na drodze, którą papież Franciszek określił słowami: „Towarzyszyć, rozpoznać i włączyć to, co kruche”. To programowe hasło odnowionego duszpasterstwa rodzin, ukazane w adhortacji apostołskiej *Amoris laetitia*.² Można je także odnieść do przygotowania do małżeństwa, które wymaga głębokiego namysłu duszpasterskiego, gdyż „złożona rzeczywistość społeczna oraz wyzwania, przed jakimi stoi dziś rodzina, wymagają większego zaangażowania całej wspólnoty chrześcijańskiej w przygotowanie naręczonych do małżeństwa” (AL 206). Proces ten ma przede wszystkim pomóc w integralnym rozwoju przyszłych małżonków i rodziców w wymiarze osobowościowym, wspólnotowym i duchowym.

1. Zasady ogólne

3. Podstawą tak rozumianego przygotowania naręczonych do małżeństwa może być tylko odnowiona – w kontekście programu „nowej ewangelizacji” (PDV 82)³ i w duchu „pastoralnego nawrócenia” (EG 25)⁴ – mentalność duszpasterska wszystkich, którzy temu działaniu się poświęcą i w duszpasterstwie uczestniczą.

4. Pierwszym owocem takiej mentalności jest zdolność dobrego rozeznania sytuacji kandydatów do zawarcia sakramentalnego małżeństwa. Dotyczy ono o wiele szerszej

¹ Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

² Por. Franciszek, Adhortacja apostołska o miłości w rodzinie *Amoris laetitia*, 2016. Tytuł rozdziału VIII; (odtąd = AL).

³ Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja Apostołska o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabo vobis*, 1992.

⁴ Franciszek, Adhortacja Apostołska o głoszeniu ewangelii we współczesnym świecie *Evangelii Gaudium*, 2013; (odtąd = EG).

perspektywy, niż tylko wykluczenie kanonicznych przeszkód czy moralna ocena dotychczasowego życia. Te, skądinąd bardzo istotne kwestie, nie wyczerpują całościowego spojrzenia. Ograniczając się jedynie do tego wymiaru, pomija się tak istotne elementy jak: wiara narzeczonych, historia ich relacji z Bogiem, wzajemne relacje, rozpoznanie i przyjęcie powołania do życia w małżeństwie i rodzinie, gotowość niesienia wzajemnej pomocy, poświęcenia życia itp. „Dlatego trzeba unikać osądów, które nie uwzględniają złożoności sytuacji i koniecznie zwracać uwagę na sposób, w jaki ludzie żyją i cierpią z powodu stanu, w jakim się znajdują” (AL 296). Chodzi ostatecznie o takie towarzyszenie i rozeznanie, które pomoże narzeczonym w uświadomieniu sobie ich sytuacji przed Bogiem (por. AL 300).

5. Szczególnego znaczenia nabiera zatem wysłuchanie narzeczonych, pozwolenie im na to, by opowiedzieli o swoim życiu, o tym jak rozwijała się ich relacja, jak ją przeżywali i oceniali. Wychodząc od takiego słuchania – stwierdza papież Franciszek – „pełnego szacunku i zdolnego do współczucia, można znaleźć drogi do autentycznego rozwoju, można rozbudzić pragnienie ideału chrześcijańskiego, gorącą chęć, by odpowiedzieć w pełni na miłość Bożą i pragnienie rozwijania tego, co Bóg zasiał w naszym życiu” (por. EG 171).

6. W konsekwencji niezbędnym warunkiem autentycznego rozeznania jest pogłębiony dialog z narzeczonymi. „Katechizacja przedślubna powinna przybrać postać duszpasterskiego dialogu z narzeczonymi, którzy przez zawarcie sakramentalnego przymierza małżeńskiego wzbogacą parafialną wspólnotę o nowy Kościół domowy” (Statut 249)⁵. W tym dialogu ważna jest cierpliwość i stopniowość oraz świadomość tego, że owoce duszpasterskiego spotkania są ostatecznie łaską Boga. Papież Franciszek mówi w tym kontekście o odpowiedniej „zdolności serca”, która w komunikacji z drugim człowiekiem umożliwia bliskość, „bez której nie ma prawdziwego spotkania duchowego” (por. EG 171).

7. Duszpasterskie rozeznanie sytuacji osób zamierzających zawrzeć sakrament małżeństwa jest podstawowym zadaniem proboszcza. Stanowi ono punkt wyjścia do określenia szczegółów sposobu bliższego i bezpośredniego przygotowania. Będzie ono realizowane w zindywidualizowanych formach przygotowania do małżeństwa. Dla jednych celem tego przygotowania będzie „rozpalenie serc wierzących”, ich wzrost w wierze, aby „coraz lepiej całym swoim życiem odpowiadali na miłość Bożą”. Dla innych celem będzie nawrócenie, które ma przywrócić radość wiary oraz pragnienie zaangażowania się w Ewangelię. Wreszcie będą i tacy, gdzie będzie chodziło o swoiste „przyciągnięcie” ich poprzez dzielenie się radością Ewangelii, ukazywanie pięknego horyzontu, ofiarowanie upragnionej uczty (por. EG 14).

8. Trzeba jeszcze raz podkreślić, że chodzi tutaj o rozpoznanie aktualnej sytuacji narzeczonych i zaproponowanie im odpowiedniej drogi przygotowania. Dlatego należy odejść od takiego rozumienia przygotowania do sakramentu małżeństwa, które wiąże się głównie ze zdobywaniem różnego rodzaju zaświadczeń, zwłaszcza w okresie oddalonym co najmniej kilka lat od momentu zaślubin, aby na ich podstawie określać później sytuację narzeczonych.

⁵ III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania, Gniezno 2001; (odtąd = Statut).

2. Etapy przygotowania

9. Przygotowanie do małżeństwa podzielone jest, zgodnie z nauczaniem Kościoła, na trzy etapy: dalsze, bliższe i bezpośrednie (Przygotowanie 19).⁶ „Właściwie każdy – stwierdza papież Franciszek – przygotowuje się do małżeństwa od chwili swego urodzenia. To wszystko, czym go obdarzyła jego rodzina, powinno mu pozwolić na nauczenie się z własnej historii i uczynić go zdolnym do pełnego i ostatecznego zobowiązania” (AL 208).

2.1. Przygotowanie dalsze

10. Odbywa się ono przede wszystkim w ramach „mądrej pedagogii rodzinnej” (FC 66)⁷ oraz obejmuje formację duchową i katechetyczną dzieci, i młodzieży, „która ukazałaby małżeństwo jako prawdziwe powołanie i posłannictwo, bez wykluczenia możliwości złożenia Bogu całkowitego daru z siebie w pójściu za powołaniem kapłańskim czy zakonnym” (Tamże). Miejscami przygotowania dalszego są: rodzina, szkoła i parafia.

11. W odniesieniu do rodziny zachodzi pilna potrzeba prowadzenia „stosownej pedagogizacji rodziców” (por. Statut 242). W tym celu należy wykorzystać wszelkie możliwości, zwłaszcza te, jakie daje katecheza rodziców związana z chrztem, I Komunią Świętą i bierzmowaniem ich dzieci. Istotnym wsparciem rodzinnego przygotowania do życia małżeńskiego winna być szkolna i parafialna katecheza oraz dziecięce i młodzieżowe parafialne grupy formacyjne. Szczególną zaś troską należy otoczyć „tych, którzy z własnych rodzin wynieśli negatywne doświadczenia życia małżeńskiego” (por. Statut 243).

12. To właśnie w tym obszarze, a nie w ramach przygotowania bliższego, musi zostać umieszczona szkolna i parafialna katecheza prowadzona w ramach różnych form duszpasterskich. Ciągłe aktualną pozostaje troska o dalsze prowadzenie katechezy parafialnej młodzieży ponadgimnazjalnej, która w zależności od sytuacji może przyjmować różne formy duszpasterskie w ramach systematycznie działającego duszpasterstwa młodzieży. Nie należy jednak mylić tego etapu wychowania do miłości i podjęcia życiowego powołania z bliższym przygotowaniem do zawarcia sakramentu małżeństwa.

2.2. Przygotowanie bliższe

13. Ma ono miejsce w okresie narzeczeństwa i winno przybierać różne formy. „Jest to coś innego niż przygotowanie bezpośrednie, które zazwyczaj polega na ostatecznych spotkaniach narzeczonych i duszpasterzy przed celebracją sakramentu” (Przygotowanie 32). „Bliższe przygotowanie do życia rodzinnego wymaga zorganizowania specjalnej katechizacji przedmałżeńskiej w formie kursów czy seminariów” (Statut 245). „Także i w tym wypadku – stwierdza papież Franciszek – prawdą jest, że *nie obfitość wiedzy, ale wewnętrzne odczuwanie i smakowanie rzeczy zadawala i nasycza duszę*. Ważniejsza jest jakość niż ilość, a priorytetowo należy potraktować – wraz z odnowionym przepowiadaniem *kerygmy* – te treści, które przekazywane w sposób atrakcyjny i

⁶ Papieska Rada do Spraw Rodziny, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, 1996; (odtąd = przygotowanie).

⁷ Jan Paweł II, Adhortacja Apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris Consortio*, 1981; (odtąd = FC).

przyjazny pomocą im zaangażować się w proces trwający całe życie z *wielkodusznością i wolnością*. Jest to rodzaj *inicjacji* do sakramentu małżeństwa, który zapewni im niezbędne elementy, aby mogli go przyjąć z najlepszą dyspozycją i rozpocząć życie rodzinne z pewną solidnością” (AL 207).

2.3. Przygotowanie bezpośrednie

14. Ma ono za zadanie „wtajemniczyć narzeczonych w obrzędy sakramentu małżeństwa. W tym przygotowaniu (...) narzeczeni muszą zostać przygotowani do świadomego i aktywnego udziału w celebracji sakramentu małżeństwa, wraz ze zrozumieniem znaczenia gestów i tekstów liturgicznych” (Przygotowanie 53). Ma ono „nadać nowe znaczenie, nową treść i nową formę tak zwanemu egzaminowi przedślubnemu, wymaganemu przez prawo kanoniczne” (FC 66). To przygotowanie powinno odbywać się w parafii narzeczonego lub narzeczonej, a ze względu na jego szczególne znaczenie, jego prowadzenie „należy do obowiązków proboszcza. Jedyne w wyjątkowych okolicznościach to zadanie może proboszcz zlecić wikariuszom” (Statut 249). W jego ramach odbywają się także indywidualne spotkania pary narzeczonych z parafialnymi doradcami życia rodzinnego.

15. Przygotowanie bezpośrednie jest w pierwszym rzędzie związane z odpowiedzialnością za wiarygodną i owocną celebrację sakramentalnego przymierza z Bogiem, którego szafarzami są sami narzeczeni. Celebacja sakramentu małżeństwa wymaga więc nade wszystko świadomego przyjęcia tego zaproszenia oraz towarzyszącej mu łaski wraz z gotowością uwiarygodnienia podjętej decyzji życiowym świadectwem. Stąd właśnie uformowanie takiej świadomości i gotowości powinno stać się nadrzędnym celem całego, a szczególnie bezpośredniego przygotowanie do małżeństwa i życia rodzinnego.

3. Organizacja

16. „Ponieważ Kościół jest widoczny poprzez diecezje, te zaś składają się z parafii, zrozumiałe jest zatem, że całe przygotowanie kanoniczno-pastoralne do małżeństwa ma się odbywać w parafii i w diecezji” (Przygotowanie 54). Stąd w Archidiecezji Gnieźnieńskiej począwszy od pierwszej niedzieli Adwentu, tj. od dnia 27 listopada 2016 roku obowiązują następujące zasady:

3.1. Przygotowanie dalsze

17. W każdej parafii należy dążyć do kontynuowania, odnowienia bądź wprowadzenia wspomnianych wcześniej form dalszego przygotowania do małżeństwa takich jak: pedagogizacja rodziców, parafialna katecheza dzieci i młodzieży, dziecięce i młodzieżowe formacyjne grupy duszpasterskie.

18. Należy zadbać o to, aby w ramach szkolnej katechezy prowadzonej na różnych poziomach, a zwłaszcza w szkołach ponadgimnazjalnych problematyka związana z wychowaniem do miłości i odpowiedzialności, a także z szeroko pojętym przygotowaniem do życia małżeńskiego i rodzinnego, była prowadzona zgodnie z programem. W jej ramach zalecane jest także zapraszanie – za zgodą dyrekcji szkół – kompetentnych osób świeckich.

3.2. Przygotowanie bliższe

19. Podstawową i obowiązkową formą bliższego przygotowania do małżeństwa jest cykl katechez dla narzeczonych obejmujący minimum sześć cotygodniowych spotkań, trwających od 1,5 do 2 godzin zegarowych. Katechezy te będą prowadzone przez duszpasterza oraz parę małżonków jako odpowiedzialnych lub inne osoby kompetentne w danej dziedzinie (lekarzy, psychologów, pedagogów, doradców życia rodzinnego, asystentów rodzinnych itp.). Odbywać się będą w formie prelekcji i warsztatów z zastosowaniem metod aktywizujących. Po ich zakończeniu narzeczeni otrzymają zaświadczenie, które winni przedłożyć w kancelarii parafialnej. Obowiązkowi uczestniczenia w tej podstawowej formie przygotowania nie czyni zadość uczestnictwo w tzw. kursach weekendowych, czy też internetowych. Nie będą również uznawane za ważne zaświadczenia (wydane po 27 listopada 2016 r.) uczęszczającym na katechezę w ostatniej klasie szkoły ponadgimnazjalnej.

20. Katechezy dla narzeczonych, jako podstawowa i obowiązkowa forma przygotowania bliższego, organizowane są zasadniczo w dekanacie. Za organizację i koordynację cyklu tychże katechez odpowiadają księża dziekani i dziekani rejonowi. Za ich stronę merytoryczną są odpowiedzialni dekanalni duszpasterze rodzin.

21. Oprócz podstawowej formy przygotowania, stanowiącej minimum, proponowane będą narzeczonym rekolekcje, dni skupienia, warsztaty tematyczne, seminaria, poszerzające tematykę małżeństwa, rodziny i duchowości małżeńskiej. Stanowią one dodatkową formę przygotowania. Za organizację tychże spotkań odpowiedzialni są: diecezjalny duszpasterz rodzin oraz diecezjalna doradczyni życia rodzinnego. Zadaniem duszpasterzy jest przekazanie informacji oraz zachęcenie narzeczonych do uczestnictwa w tej formie przygotowania.

22. W związku z powyższym narzeczeni już podczas rezerwowania daty ślubu powinni zostać poinformowani przez proboszcza o wymaganiach niezbędnych do tego, aby małżeństwo mogło być ważne zawarte oraz otrzymać wyczerpującą informację na temat podstawowej i dodatkowej formy przygotowania. Narzeczeni są zobowiązani do rozpoczęcia przygotowania podstawowego najpóźniej pół roku przed planowaną uroczystością.

23. Po duszpasterskim rozeznaniu sytuacji narzeczonych proboszcz może opracować dla nich indywidualny program przygotowania bliższego, za realizację którego jest osobiście odpowiedzialny. Program ten powinien uwzględnić jedną z form przygotowania dodatkowego, organizowanej czy to w diecezji, czy w innych ośrodkach duszpasterskich poza archidiecezją. Plan tego programu oraz informacja na temat jego realizacji, podpisane przez proboszcza, winny zostać dołączone do dokumentów.

24. Osoby, które posiadają zaświadczenie o uczestnictwie w katechezie przedmałżeńskiej sprzed kilku lub kilkunastu lat, kiedy jeszcze nie były narzeczonymi, winno się zachęcić do uczestnictwa w jednej z form przygotowania - podstawowej lub dodatkowej.

25. Referat duszpasterstwa rodzin Kurii Metropolitalnej jest odpowiedzialny za przygotowanie programu ramowego katechez dla narzeczonych, zapoznanie z nim dekanalnych duszpasterzy rodzin i proboszczów oraz za przygotowanie, i formację osób do prowadzenia tychże katechez – księży i osób świeckich. Należy tu zwrócić uwagę na to, że – zgodnie z postulatami papieża Franciszka zawartym w adhortacji apostolskiej

Evangelii gaudium – program ten powinien uwzględnić konieczność „odnowy mistagogicznej, która mogłaby przyjąć różne formy, zgodnie z rozeznaniem każdej ze wspólnot wychowawczych” (EG 166). Poszczególne tematy, będą dotyczyć obszarów takich jak natura ludzkiej miłości i seksualności, nierozzerwalność małżeństwa oraz odpowiedzialne rodzicielstwo. Wymiar antropologiczny i społeczny należy jednak pogłębiać i integrować z biblijnym spojrzeniem na życie małżeńskie i rodzinne, z nauczaniem o wielkości sakramentu małżeństwa i potrzebie duchowości rodzinnej, nie zapominając o wskazywaniu szczególnej misji małżeństwa i rodziny w Kościele.

26. Zaleca się większe włączenie wspólnoty parafialnej w przygotowanie bliższe i bezpośrednie. Byłoby wskazane, aby w każdej parafii było przynajmniej jedno małżeństwo chętne do uczestniczenia w przygotowaniu narzeczonych do małżeństwa i do towarzyszenia także młodym małżeństwom w ich integracji w życie wspólnoty parafialnej. Godnym poleceniem jest wprowadzenie regularnych modlitw za narzeczonych, przygotowujących się do zawarcia małżeństwa w parafii.

27. Zachęca się usilnie, aby pielęgnować tradycję zaręczyn, zawieranych w gronie rodzinnym przynajmniej pół roku przed planowanym ślubem. Mają one głęboki sens duszpasterski i osobisty. „Dłuższy okres narzeczeństwa, połączony z poważnym przygotowaniem do małżeństwa, może się wydatnie przyczynić do dojrzałej, podejmowanej na całe życie decyzji” (Instrukcja 34).⁸

3.3. Przygotowanie bezpośrednie

28. Obejmuje ono okres czasu bezpośrednio poprzedzający zawarcie związku małżeńskiego, w którym mają miejsce: kanoniczne badanie nupturientów, rozmowa z duszpasterzem i spotkania w ramach poradnictwa rodzinnego.

29. Szczególną uwagę należy zwrócić na sposób przeprowadzenia badania kanonicznego. Ma ono prowadzić do wyeliminowania ewentualnych niejasności i pozyskania pewności, że związek ten jest zawierany świadomie, dobrowolnie i że nie zachodzą żadne przeszkody. Stąd tak ważnym jest zachowanie odpowiedniej formy badania, polegającej na rozmowie z każdym z nupturientów osobno. Jednocześnie przypomina się, że w zapowiedziach wygłaszanych na ambonie lub wywieszanych w gablocie nie wolno podawać do publicznej wiadomości dokładnego adresu zamieszkania nupturientów.

30. Rozmowa z duszpasterzem ma posłużyć m.in. przygotowaniu liturgii sakramentu małżeństwa. Chodzi tutaj nie tylko o sprawy organizacyjne – choć są to rzeczy ważne, ale przede wszystkim o ukazanie teologii liturgii sakramentu małżeństwa, zawartej w słowach i gestach.

31. Owocnemu przyjęciu sakramentu małżeństwa służy spowiedź narzeczonych. Zadaniem proboszcza jest podjęcie w rozmowie z nupturientami tematu właściwego przygotowania się narzeczonych do spowiedzi oraz udzielenie im w tym względzie wszelkiej pomocy.

32. Rozmowy w katolickiej poradni rodzinnej winny mieć charakter świadectwa – spotkania z osobą żyjącą w sakramentalnym małżeństwie i stosującą w swym życiu

⁸ Konferencja Episkopatu Polski, Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim, 5.09.1986.

zasady etyki katolickiej. Celem tych spotkań jest zaakceptowanie płodności w małżeństwie, zachęcenie narzeczonych do otwarcia na życie oraz zapoznanie ich z zasadami odpowiedzialnego rodzicielstwa.

33. Owocne przeżycie przygotowania do zaślubin i celebrowanie sakramentu małżeństwa domagają się dalszej kontynuacji w życiu małżeńskim i rodzinnym. Warto zatem wykorzystać już etap przygotowawczy, aby zaprosić narzeczonych do czynnego udziału w duszpasterstwie rodzin, przekazując stosowne informacje na temat inicjatyw podejmowanych na szczeblu parafialnym, rejonowym i diecezjalnym.

Zakończenie

34. Należy żywić nadzieję, że powyższe, nowe zasady, przyczynią się do jeszcze lepszej organizacji przygotowania narzeczonych do zawarcia sakramentu małżeństwa w Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Owocność tego przygotowania zależy jednak przede wszystkim od zaangażowania osób za nie odpowiedzialnych, jak również w nim uczestniczących.

Gniezno, dnia 1 września 2016 r.